

Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri

[Hopelessness and Trait Anxiety Levels of Young Workers Attending to Occupational Training Center in Hayrabolu and Edirne]

ÖZET

AMAC: Bu çalışma, çıraklık eğitim merkezine devam eden genç işçilerde sürekli kaygı durumunun ve umutsuzluğun saptanması ve bunların bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM: Araştırma kesitsel tiptedir. Mayıs-2007'de Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezlerinde yürütülmüştür. Toplam 424 öğrenciden anketin yapıldığı günlerde MEM'de bulunan ve soruların tamamını yanıtlayan 254 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır.

Öğrencilere; demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini ve çalışma ortamını sorgulayan 45 soruluk bir anket formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ve Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKÖ) gözlem altında uygulanmıştır.

BULGULAR: Çalışmaya katılan 254 öğrencinin; %33,1'i kız, %66,9'u erkektir, yaş ortalaması 19,3±3,0 (15-27)'dir. Katılımcıların; %36,2'sinin herhangi bir sosyal güvencesi yoktur. Çırakların %11,4'ü haftada 7 gün çalıştığını, %89,0'u günde 8 saatten fazla çalıştığını belirtmiştir. Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinin; Beck Umutsuzluk Ölçeği puanı 10,07±3,1 Sürekli Kaygı Ölçeği puanı 45,12±8,5 olarak hesaplanmıştır. BUÖ ve SKÖ puanları çalışan genç kızlarda, ailesinin MEM'e devam etmesini istediği gençlerde ya da meslek edinmek için MEM'e devam edenlerde, sosyal güvencesi olmayanlarda, ailesinin sosyo-ekonomik durumu kötü olanlarda ve çalıştığı işyerinde sağlığa zararlı olabilecek risklerin var olduğunu düşünenlerde daha yüksek bulunmuştur.

SONUÇ: Öğrencilerin BUÖ ve SKÖ puanları yüksektir. Yaşam şartlarının güçlükleri yanında, çalışma yaşamındaki olumsuzluklar, öğrencilerde umutsuzluğu ve kaygıyı arttırmaktadır. Öğrencilerin çalışma nedenleri ve sorunları çok boyutludur. Nedenler ve sorunlar ayrıntılı olarak ortaya konulmalı ve çok sektörlü çalışmalarla çözümler üretilmelidir.

SUMMARY

AIM: The aim of this study is to determine the hopelessness and trait anxiety levels of young workers attending to two occupational training center (OTC) and evaluates the relation between these and some socio-demographic features.

METHODS: This cross-sectional study was conducted in May-2007, in Edirne and Hayrabolu Occupational Training Centers. 254 of total 424 students who were in OTC while research was conducting and answered all of the questions, were included to the study. A questionnaire which asked about demographic, socio-economic features and working conditions, Beck Hopelessness Scale (BHS) and State and Trait Anxiety Inventory (STAI) was applied under observation.

RESULTS: Thirty three percent of 254 students are girls and 67% are boys and the mean age is 19.3±3.0 (15-27). Thirty six percent of the respondents have no social insurance. 11.4% of apprentices told that they have worked 7 days a week and 89.0% of them said that they have worked more than 8 hours a day. The mean BHI and TAI score of OTC students were 10.07±3.1 and 45.12±8.5. It was found that, female sex, going OTC with his/her family's choice, having no social insurance, having worse socio-economic conditions, thinking there was health risks in workplace increased the BHI and TAI scores.

CONCLUSION: The BHS and TAS points are high. The difficulties of life and negativities of working conditions increase the anxiety and hopelessness of students. Working reasons and problems are multidimensional. Workplaces of the students must be controlled periodically.

Problems and reasons must be analyzed detailly and solutions must be produced by multisectorial studies.

* Çalışma 11. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde (23-26 Ekim 2007-Denizli) bildirisi olarak sunulmuştur.

**Burcu Tokuç,
S.M. Halil Evren,
Galip Ekuklu.**

Trakya Üniv. Tıp Fak.
Halk Sağlığı AD, Edirne.

Anahtar Kelimeler:
Umutsuzluk, anksiyete,
çırak, mesleki eğitim
merkezi.

Key words:
Hopelessness, anxiety,
young workers,
occupational training
center.

**Sorumlu yazar/
Corresponding author:**
Burcu Tokuç.
Trakya Üniv. Tıp Fak.
Halk Sağlığı AD.
22030 Edirne, Türkiye.
burcutok@yahoo.com

GİRİŞ

Ulusal eğitim sistemimiz içinde mesleki eğitim ilköğretimden sonra başlamaktadır. İlköğretimden sonra 3 tür eğitim seçeneği bulunmaktadır;

1. Yüksek öğretime hazırlayan eğitim kurumları

2. Hem mesleğe hem de yüksek eğitime hazırlayan eğitim kurumları

3. Doğrudan mesleğe hazırlayan eğitim kurumları
Mesleki eğitim merkezleri (MEM) 3. grupta, öğrencileri doğrudan mesleğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim kurumlarıdır (1). Meslekî Eğitim Merkezleri çıraklık eğitimi uygulama kapsamına

alınan il ve meslek dallarında aday çırak, çırak, kalfa ve ustalara eğitim vermek ve çeşitli meslek kursları açmak suretiyle sanayimizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştirmek amacıyla açılan eğitim kurumlarıdır (2). Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre; 2006–2007 öğretim yılında 81 ildeki 300 Mesleki Eğitim Merkezinde, 133 meslek dalında 122 708 çıraklık öğrencisi eğitim görmüştür (3).

Ülkemizde çıraklık eğitimi, 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı Çırak, Kalfa, Ustalık Yasası ile Türk Milli Eğitim sistemi içinde yer almıştır. 1986 yılında 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Yasası ile çırak öğrencilere bazı sosyal ve ekonomik haklar verilmiştir (4).

Çıraklık eğitimi, işyerinde çalışan çırağa, çıraklık sözleşmesi esaslarına uygun olarak mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri, mesleki tutum ve alışkanlığı kazandıran eğitimidir (1). Çıraklık eğitimi; ilköğretimi tamamlamış, bünyesi ve sağlık durumu, gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olan 14–18 yaş arası bireylere, mesleğin türüne göre 3 ila 4 yıl arası uygulanır (2).

Çıraklık kurumu, geleneksel toplumlarda çocukların usta-çırak ilişkisi içinde zanaat edinmesini, bir meslek grubuna girmesi anlamını taşımaktadır. Çıraklığın geleneksel olarak toplumun alışık olduğu bir kurum olması ve çocukların “çırak” adı altında çalışmaya başlamaları çocuğun emeğinin toplumsal ya da kültürel engellerle karşılaşmadan kolayca sömürülmesine ve çalışan çocuk sayısının yaygınlaşmasına neden olmaktadır (5). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nın 138 sayılı sözleşmesine göre; 15–24 yaş arası çalışanlar “genç işçi”, 15 yaş altında çalışanlar “çalışan çocuk” ya da “çocuk işçi” olarak tanımlanmaktadır (6). Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 yılında yaptırdığı Çocuk İşgücü Araştırması’na göre ülkemizde 6–17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan, 958 bini (%5,9) ekonomik bir işte çalışmakta, başka bir deyişle istihdam edilmektedir (7).

Çocuk yaşta çalışmaya başlamada en önemli etkenler; dengesiz gelir dağılımı sonucu oluşan yoksulluk ve iş garantisi olmayan eğitim sistemine olan güvensizliktir (8). Genellikle düşük gelir gruplarından olan bu çocuklar ve gençler, bedensel ve ruhsal gelişimlerini tamamlayamadan, daha çok küçük ölçekli işletmelerde, sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadırlar. Sağlıksız ve güvenlikten yoksun ortamlarda çalışmak zorunda olan çıraklar, zaman zaman ustaların ve müşterilerin kötü davranışlarına da sunuk kalmaktadırlar. Ve bu zor koşullar, gençlerde gelecek ile ilgili olumsuz beklentilerin yoğun olarak oluşmasına yol

açmaktadır. Erken yaşta çalışmaya başlama, yaşam koşullarının zorlukları ve çalışma ortamlarındaki olumsuzluklar çalışan ergenlerde umutsuzluğa ve kaygı durumunun artmasına neden olmaktadır. Günümüzde ruhsal bozukluklar yüksek görülme oranları ve tedavi güçlükleri nedeniyle önemli toplum sağlığı sorunlarından. Ruh sağlığı “bireyin kendisiyle, çevresindeki kişilerle ve toplumla barış içinde olması, sürekli denge, düzen ve uyum sağlayabilmek için gerekli çabayı sürdürebilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Ruh sağlığı yönünden ergenlik dönemindekiler ve çalışan gençler risk gruplarından. Gelişim dönemleri içinde önemli bir yer tutan ergenlik dönemi, gencin toplumda alacağı yerin olduğu bir evredir. Gençlerin çok küçük yaşlarda çalışmaya başlaması, psikososyal gelişimlerini de etkilemektedir. Çalışan çocuklar para kazanmak için yaşama erken atılmakta, erişkin rolü almaları için kimi zaman aileleri tarafından zorlanmakta, erişkin gibi davranmaları istenmektedir. Oysa psikososyal gelişimin iyi olması için boş zamanlarında kendilerini geliştiren uğraşları olması gerekmekte ve kendi yaş grubu ile sosyal iletişimi olması gerekmektedir (9).

Farklı kültürlerde, farklı ergen grupları ile yapılan çalışmalar, ergenlerin çok çeşitli ruhsal rahatsızlıklar için risk taşıdığını ve en sık görülen sorunun kaygı olduğunu göstermektedir (10). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Araştırması’ndan elde edilen sonuçlara göre; 4–18 yaş grubu çocuk ve ergenlerde kaygı/depresyon sıklığı %2,6 olarak bulunmuştur (10). Umut kişinin gelecekteki hedeflerine ulaşma olanaklarının olası yansımadır, umutsuzluk ise kişinin gelecekle ilgili olumsuz beklentileridir. Ergenlik döneminde çalışma yaşamının içinde bulunma ve olumsuz çalışma koşulları çırakların ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışma, çıraklık eğitim merkezine devam eden genç işçilerde sürekli kaygı durumunun ve umutsuzluğun saptanması ve bunların bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel tipteki bu çalışma, 2007 yılı Mayıs ayında Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezlerinde yürütülmüştür. Araştırmacıların çalıştıkları merkezlerde olması ve bazı eğitim projelerinin birlikte yürütülmesi nedeniyle araştırmanın yürütüm kolaylığı açısından bu iki MEM seçilmiştir. Her iki MEM’ne çıraklık eğitimi için haftanın bir günü devam eden, diğer günlerde bir iş yerinde çalışan

toplam 424 (100 öğrenci Hayrabolu MEM, 324 öğrenci Edirne MEM) çıraklık öğrencisinden, anketin yapıldığı günlerde MEM’de bulunan, araştırmaya katılım için gönüllü olan ve soruların tamamını yanıtlayan 254 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır (80 öğrenci Hayrabolu MEM, 174 öğrenci Edirne MEM).

Çıraklara yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne-babasının eğitim durumu, aile yapısı, yaşadığı yerin özellikleri, çıraklık eğitim merkezine gelme nedenleri, çalıştığı iş kolu, günlük çalışma saatleri, çalıştığı ortamdaki riskler, sosyal güvence durumlarını içeren 40 soruluk bir anket formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ve Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKÖ) gözlem altında uygulanmıştır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Beck ve ark. tarafından 1975 yılında geliştirilen (11) ve Durak tarafından 1994 yılında Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan (12) BUÖ, 20 maddelik kendini değerlendirme (self reported) türü bir ölçektir. Bireyin geleceğe yönelik karamsarlık derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Sorular Doğru-Yanlış şeklinde yanıtlanmakta ve negatif belirtileri yansıtmaktadır. Verilen anahtar ile uyumlu her yanıt 1 puan, uyumsuz yanıt 0 puan almaktadır. Elde edilen toplam puan “Umutsuzluk” puanı olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin puan aralığı 0–20 arasındadır.

Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE): 1970’de Spielberger ve ark. tarafından geliştirilen (13), Öner tarafından 1985 yılında Türkçe’ye uyarlanan (14) envanterin durumluluk ve sürekli kaygıyı ölçen her biri 20 maddelik iki alt ölçeği vardır. Durumluluk Kaygı Ölçeği (DKÖ); bireyin belirli bir anda ve belirli bir koşulda kendini nasıl hissettiğini belirler, anlık geçici kaygı durumunu ölçer. Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ); bireyin anlık olarak içinde bulunduğu durum ve koşullardan bağımsız olarak kendini nasıl hissettiğini belirler. Her iki ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ila 80 arasında değişir. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan düşük kaygı seviyesini belirtir. Çalışmamızda, öğrencilerin anketin yapıldığı andan bağımsız olarak kendini nasıl hissettiğini araştırdığımız için SKÖ sonuçları kullanılmıştır.

Çırakların sosyo-ekonomik durumlarını belirlemek için aylık ortalama gelirleri ve Erdoğan ve ark.’nın Toukan’dan uyarladığı Sosyo Ekonomik Skala (SES) kullanılmıştır (13,14). Çırakların SES skoru, yaşadıkları ev ve evde kullanılan bazı eşyalarla ilgili puanların toplanmasıyla elde edilmiştir. 0–25 SES puanı olan ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre yoksulluk sınırının altında aylık geliri

olanların sosyo-ekonomik durumu “kötü”, 26–40 SES puanı ve yoksulluk sınırının üstünde geliri olanların sosyo-ekonomik durumu “iyi” olarak gruplandırılmıştır.

Çalışma öncesi öğrencilere çalışmanın amacı açıklanmış ve gönüllü olanların katılımı sağlanmıştır. Çalışma Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İstatistik analizler SPSS Ver 13.0 programında yapılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Tek değişkenli Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirilmiş ve normal dağılım gösteren değişkenlerin karşılaştırmaları için Student t testi, normal dağılım göstermeyen değişkenlerin karşılaştırılması için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. $p < 0.05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 254 öğrenciden %33,1’i kız, %66,9’u erkektir. Çırakların yaş ortalaması $18,7 \pm 3,4$ (15–24) yıldır. Çırakların %7,5’i (19) ilköğretim, %70,1’i (178) ilköğretim (ortaokul), %19,3’ü (49) lise, %1,2’si (3) yüksekokulu bitirmiştir.

Öğrencilerin, %81,1’i ailesi ile diğerleri ise akrabaları ya da arkadaşları ile birlikte yaşamaktadır. Hanehalkı büyüklüğü ortalaması $4,3 \pm 1,2$ (2–8)’tir. Çırakların kendileri de dâhil kardeş sayısı ortalaması $3,68 \pm 1,0$ (2–8)’dir. Çırakların %39,8’inin (101) çalışan başka kardeşleri vardır. SES skoru ve TÜİK’in açıkladığı 2006 yılı hane halkı büyüklüğüne göre yoksulluk sınırlarına göre ailelerin %30,3’ünün sosyo ekonomik durumu “kötü” olarak değerlendirilmiştir. Çırakların anne ve babası ile ilgili tanımlayıcı özellikler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Çırakların anne/babaları ile ilgili tanımlayıcı özelliklerin dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Anne/Baba Yaşama Durumu		
İkisi de sağ ve beraber	229	90,2
İkisi de sağ ve ayrı	11	4,3
Anne ya da babası yaşamıyor	14	5,5
Anne/Babanın Çalışma Durumu		
Yalnız anne çalışıyor	2	0,8
Yalnız baba çalışıyor	159	62,5
Her ikisi de çalışıyor	37	14,5
Anne emekli	6	2,4
Baba emekli	36	14,1
Her ikisi de çalışmıyor	14	5,5
Çalışan anne/babaların sosyal güvence durumu		
Sosyal güvencesi olmayan anne	14	29,8
Sosyal güvencesi olmayan baba	47	23,3

Tablo 2. Katılımcıların çalıştıkları iş kolu

İş Kolu	Sayı	%
Tekstil ve Konfeksiyon	73	28,7
Kuaför ve Berber	73	28,7
Mobilya	31	12,3
Oto tamir, bakım, boya	28	11,0
Elektrik-Elektronik	26	10,3
PVC Doğrama ve Tesisat	12	4,7
Metal İşleri	11	4,3
Toplam	254	100,0

“Neden mesleki eğitim merkezine devam ediyorsunuz?” sorusuna öğrencilerin %73,6’sı kendi isteği ile küçük yaşta meslek edinmek için, %9,4’ü para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunmak için, %10,6’sı işyeri zorunlu kıldığı için, %1,2’si de ailem istediği için yanıtını vermiştir. Çırakların çalıştıkları işkolları Tablo 2’de belirtilmiştir. Katılımcıların; %36,2’sinin herhangi bir sosyal güvencesi yoktur. Çırakların %11,4’ü haftada 7 gün çalıştığını, %89,0’u günde 8 saatten fazla çalıştığını belirtmiştir. Çırakların aylık ortalama gelirleri 312,0±182,2 (50–1500) YTL’dir. 48 çırak (%18,9) asgari ücretin üstünde bir ücretle çalışmaktadır (Bu oranlar çırakların o tarihte yasal olarak almaları gereken

asgari ücrete göre hesaplanmıştır). Gençlerin %51,6’sı günde en az 1 sigara içtiğini söylemiştir.

Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinin; Beck Umutsuzluk Ölçeği puanı 10,07±3,1 (5–20), Sürekli Kaygı Ölçeği puanı 45,12±8,5 (26–80) olarak hesaplanmıştır. Çırakların bazı özelliklerine BUÖ ve SKÖ puanları tablo 3’te özetlenmiştir. Kızlarda SKÖ puanı erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p=0.021). Ailesinin isteği ya da para kazanmak için MEM’e gidenlerin ve kendi isteği ile meslek edinmek için gidenlerden ve çalıştığı ortamda sağlığa zararlı olabilecek riskler olduğunu düşünenlerin, düşünmeyenlerden BUÖ puanı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (sırasıyla p=0.022 ve p=0.046). Öğrencilerin %42,1’i çalışma ortamlarında sağlığa zararlı olabilecek risklerin bulunduğunu söylemiştir. Çırakların %8,7’si kan, tükürük vb. vücut sıvıları ile temas riski olan, %13,8’i yetersiz aydınlatması olan, %68,1’i gürültülü olan, %33,1’i tozlu olan, %29,5’i ağır kokusu olan, %14,6’sı yüksek ısı olan, %29,1’i patlama, yangın riski olan bir işyerinde çalıştığını belirtmiştir. %30,3’ü çalışırken ağır yük taşıdığını, %28,3’ü güç gerektiren makine kullandığını, %79,5’i elektrikle çalışan aletler kullandığını söylemiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin özelliklerine göre BUÖ ve SKÖ puanları

	n	BUÖ	SKÖ
Cinsiyet			
Kız	84	10,2±3,1	47,1±8,3*
Erkek	170	10,0±3,1	44,3±8,3
Sosyo-ekonomik durum			
Kötü	171	11,3±2,6	46,1±8,4
İyi	83	9,9±3,2	44,4±8,7
Sosyal Güvence			
Yok	92	11,0±3,1	46,4±8,3
Var	154	9,9±3,0	44,9±8,6
Çalışma süresi			
Haftada 7 gün	222	9,9±2,7	46,3±11,1*
Haftada ≤ 6 gün	29	10,1±3,1	43,9±8,1
Günde ≤ 7,5 saat	21	9,8±3,0	44,4±5,1
Günde > 7,5 saat	226	10,0±3,0	46,2±8,7
Anne/Baba Yaşama Durumu			
İkisi de sağ ve beraber	229	9,9±3,0	44,9±8,4
İkisi de sağ ve ayrı	11	11,5±4,4	48,8±9,5
Anne ya da babası yaşamıyor	14	10,5±3,4	45,9±8,9
MEM’e gitme nedeni			
Kendi isteği ile meslek edinmek için	187	9,8±2,9*	44,8±8,6
Ailesinin isteği ya da para kazanmak için	54	11,1±3,5	46,2±7,3
Çalışma ortamında sağlığa zararlı olabilecek risklerin varlığını düşünme			
Evet	104	10,5±3,2*	45,9±8,2
Hayır	147	9,7±2,9	44,4±8,6

*p<0.05

Tablo 4. Öğrencilerin çalıştıkları ortamlarda belirttikleri risk faktörlerinin varlığına göre BUÖ puanları

Risk Faktörü	Var	Yok
Vücut sıvıları ile temas	10,3±3,4	10,1±3,1
Yetersiz aydınlatma	10,8±2,7	9,9±3,1
Gürültü*	10,4±3,3	9,4±2,5
Toz*	10,6±3,6	9,7±2,6
Ağır koku*	10,8±3,5	9,6±2,7
Yüksek ısı*	11,2±3,5	9,8±2,9
Ağır yük taşıma	10,6±3,6	9,7±2,7
Patlama, yangın riski*	10,8±3,7	9,7±2,7
Bir organın kesilme, ezilmesi	10,3±3,5	9,9±2,7
Stresli gergin ortam*	10,6±3,2	9,6±2,8

*p<0.05

Tablo 5. Öğrencilerin çalıştıkları ortamlarda belirttikleri risk faktörlerinin varlığına göre SKÖ puanları

Risk Faktörü	Var	Yok
Vücut sıvıları ile temas	47,2±9,8	44,9±8,5
Yetersiz aydınlatma	47,3±7,8	44,9±8,6
Gürültü	45,6±8,6	44,0±8,6
Toz	44,8±8,4	45,3±8,7
Ağır koku	46,2±8,2	44,7±8,6
Yüksek ısı	45,2±7,6	45,1±8,6
Ağır yük taşıma	45,4±8,0	44,9±8,9
Patlama, yangın riski*	47,1±8,2	44,5±8,5
Bir organın kesilme, ezilmesi	45,8±7,8	44,8±8,9
Stresli gergin ortam*	47,4±8,8	43,5±8,1

*p<0.05

Çırakların %40,2'si stresli gergin bir ortamda çalıştığını, %46,5'i zaman zaman işyeri sahibi ya da usta tarafından azarlandığını, %5,5'i de usta ya da işyeri sahibi tarafından dayak yediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin çalıştıkları ortamlarda belirttikleri risk faktörlerinin varlığına göre BUÖ ve SKÖ puanları Tablo 4 ve 5'te özetlenmiştir.

TARTIŞMA

Pek çok çalışmada olduğu gibi, bu araştırmada yer alan çırakların %73,6'sı kendi isteği ile küçük yaşta meslek edinmek için, %9,4'ü para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunmak için çıraklık eğitim merkezine devam ettiğini söylemiştir (15, 16, 17). Ailesinin isteği ile ya da para kazanmak için MEM'e giden ergenlerde hem BUÖ hem de SKÖ puanları daha yüksek ve BUÖ puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ekonomik sıkıntılar ailenin huzurunu bozan bir etkidir. Ailenin ekonomik sıkıntı içinde olması bu nedenle küçük

yaşlardan itibaren çalışma yaşamının içinde bulunmak, iyi yaşam şartlarına sahip olamamak çıraklarda umutsuzluğu artırmaktadır. Nitekim bu çalışmada da SES kötü olan ailelerin çocuklarında umutsuzluk ve kaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Ailedeki gelecek korkusunun çocuğa da yansıdığı düşünülürse, parasal sorunların çocuğun kişiliğinin gelişiminde ve kaygı oluşumunda önemli bir etken olduğu görülmektedir (10). Sütuluk ve ark. Yüreğir MEM'de yaptığı çalışmada benzer şekilde MEM'e kendi isteği ile gelmeyenlerde depresyon riskini kendi isteği ile gelenlere göre 3 kat yüksek bulmuştur (18).

Çalışan kızların umutsuzluk ve kaygı puanları, erkeklere göre daha yüksek, ayrıca kaygı puanları anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Adölesanlarda ve çalışan gençlerde kaygı düzeyi ile ilgili yapılan kimi çalışmalarda kaygı düzeyleri kızlarda erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuştur (19,20). Ergenlik döneminde kaygı bozukluğuna kızlarda erkeklere göre 2 kat daha fazla rastlanmaktadır (10). Kızların stres karşısında daha çok kaygı ve çökkünlük gösterme eğilimleri olduğu belirlenmiştir (21). Kızlarda kaygı düzeylerinin daha yüksek bulunması; bu bozukluğa olan yatkınlıklarının yanı sıra, aile yapımızda erkek çocuklara daha toleranslı davranılması, kız çocuklara daha fazla sorumluluk ve yük verilmesi nedeniyle olabilmektedir.

1475 sayılı İş Yasası'na göre çocuk ve gençlerin çalışma süreleri günde 7,5, haftada 45 saatle sınırlanmış olmasına karşın, çalışmamıza katılan gençlerin % 89'u günde 8 saatten fazla çalıştığını bildirmiştir. Yasal çalışma sürelerinin üstünde çalışma, Gemlik'te yapılan çalışmada %89,4, Samsun'da yapılan çalışmada %90,2, Denizli'de yapılan çalışmada %80,0'in üstünde bulunmuştur (5,15,16). Tüm çalışmalarda açıkça görüldüğü gibi, işverenler yasaları açıkça ihlal etmekte ve çırakları istismar etmektedirler. Bu koşullar yetişkinlere bile uygulanamayacak çok ağır çalışma koşullarıdır ve gençlerin aşırı yorulmasına, fiziksel ve ruhsal açıdan zedelenmelerine yol açmaktadır (22). Nitekim haftada 7 gün çalıştığını ve günde 7,5 saatten fazla çalıştığını bildiren gençlerin BUÖ ve SKÖ puanları daha yüksek bulunmuştur.

Çalışma sürelerinin fazlalığı yanında, çırakların birçoğu sağlığa zararlı olabilecek risklerin bulunduğu ortamlarda çalışmaktadır. Çalışma koşullarından kaynaklanan riskler incelendiğinde elde edilen sonuçlar; ortamda sağlık için zararlı olabilecek risklerin bulunduğu ortamda sağlık için zararlı olabilecek umutsuzluk ve kaygı üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Çocuk yaşlardan itibaren sağlığı

için zararlı olabilecek risklere sunuk kalma bu ergenlerin gelişim sürecini ve bedensel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz olarak etkilemektedir. Tüm bu risklere çalışan gençler çalışmayanlardan daha fazla sunuk kalmaktadır (22,23).

Sonuç olarak; çalışmaya katılan öğrencilerin umutsuzluk ve jkaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda ergenlik döneminde çalışmak zorunda kalan çırakların çoğunun 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Yasası ile verilen haklara sahip olmadıkları ve yaşam şartlarının güçlükleri yanında, çalışma yaşamındaki olumsuzlukların, öğrencilerde umutsuzluğu ve kaygıyı arttırdığı görülmektedir. Öğrencilerin çalışma nedenleri ve sorunları çok boyutludur. Nedenler ve sorunlar ayrıntılı olarak ortaya konulmalı ve devletin, işverenlerin, meslek kuruluşlarının ve ailelerin işbirliği içinde olduğu ortamlarda çözümler üretilmelidir. Mesleki eğitim merkezlerinde iş güvenliği eğitimleri içinde ruhsal sağlığı korumaya yönelik eğitimlerde bulunmalıdır. Genç işçilerin beden ve ruh sağlıklarını daha iyi koruyabilmek için uygun denetimlerle yasalara işlerlik kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Sönmez A. İlköğretim Öğrencileri İçin İlköğretim Sonrası Eğitim Seçenekleri. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1998, s. 10-11.
2. <http://cygm.meb.gov.tr/ciraklikegitimi/index.html>. [Erişim Tarihi: 10.11.2007].
3. <http://cygm.meb.gov.tr/birimler/istatistik/mem/memistat.htm> [Erişim Tarihi: 10.11.2007].
4. 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası. Resmi Gazete 19.06.1986, Sayı:19139.
5. Özşahin A, Bostancı M, Zencir M. Denizli Vali Necati Bilican Çıraklık Eğitim Merkezinde Okuyan Çırakların Çalışma Yaşamına İlişkin Özellikleri. Toplum ve Hekim. 1999; 14(2): 87-92.
6. 138 Nolu Sözleşme İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme. <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz138.htm> [Erişim Tarihi: 10.11.2007].
7. Çocuk İşgücü Araştırması, 2006. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. 20.04.2007, Sayı: 61.
8. Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu. Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Bölge Eylem Komiteleri Eğitim Seminerleri. Hak-İş Çalışan Çocuklar Bürosu. Sakarya Pilot Bölge Araştırması. Hak-İş Eğitim Yayınları, 2000, s. 9-18.
9. Özcebe H. Güç Koşullar Altındaki Çocuklar. Güler Ç, Akın L. (Ed). Halk Sağlığı Temel Bilgiler. 1. Baskı. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 387.
10. Molla S. Edirne Merkezindeki İlkokul Öğrencilerinde Kaygı Düzeyleri ve Sosyo Demografik Özelliklerinin İlişkisi Edirne. (Yüksek Lisans Tezi), 1999.
11. Beck AT at al. The Measurement of Pessimism. The Hopelessness Scale. J Consul Clin Psychology. 1974; 42: 861-5.
12. Durak A. Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. Türk Psikoloji Dergisi. 1994; 9(31): 1-11.
13. Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. Manual for State -Trait Anxiety Inventory. California. Consulting Psychologist Pres, 1970.
14. Öner N, Le Compte A. Durumluluk-Süreklilik Kaygı Envanteri Elkitabı. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1985.
15. Akış N, İrgil E, Pala K, Aytekin H. Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezinde Okuyan çırakların çalışma koşulları ve sosyal sorunları. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2004; 17: 15-20.
16. Canbaz S. Samsun çıraklık eğitim merkezi'ne devam eden çırakların sosyodemografik ve çalışma yaşamı özelliklerinin değerlendirilmesi. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2003; 13: 33-39.
17. Bakar C, Maral I, Aygün R. Ostim ve Ahievran Mesleki Eğitim Merkezlerinde Eğitim Gören Çırakların Sosyo-Demografik Özellikleri Çalışma Nedenleri ve İş Yaşamı ile İlgili Özellikleri. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2004; 17: 21-27.
18. Sütölük Z, Nazlıcan E, Azizoğlu A, Akbaba M. Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı ve Nedenleri. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2005; 23: 23-26.
19. Yorulmaz F. Edirne Merkezindeki Orta Dereceli Okul Öğrencilerinde Kaygı Düzeyleri ve Bazı Sosyoekonomik Determinantlar Edirne. (Uzmanlık Tezi), 1991.
20. Canbaz S, Sünter T, Peşken Y. Samsun Çıraklık Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların Durumluluk-Süreklilik Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2005; 23: 16-22.
21. Baltaş A, Baltaş Z. Stres ve Başa Çıkma Yolları, 18. Baskı. İstanbul. Remzi Kitabevi, 1998, s. 47.
22. Bulut I. Psiko-Sosyal Gelişim. Sanayi Bölgesinde Çalışan Çocukların Sorunları. Ankara. TİSK, 1997, s. 44-74.
23. Hocaoglu Ç. Trabzon Çıraklık Eğitim Merkezi Öğrencileri ile Bir Grup Orta Öğretim Öğrencisinin Ruhsal Durumlarının Karşılaştırılması. Trabzon. (Uzmanlık Tezi), 1998.